

Romportlová, Marta; Sládek, Zdeněk

Hospodářské styky mezi Československem a Rumunskem ve 30. letech

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1983, vol. 32, iss. C30, pp. [23]-38

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102225>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MARTA ROMPORTLOVÁ – ZDENĚK SLÁDEK

HOSPODÁŘSKÉ STYKY MEZI ČESKOSLOVENSKEM A RUMUNSKEM VE 30. LETECH

Mezinárodní hospodářské vztahy ve střední a jihovýchodní Evropě — a tedy i vztahy československo-rumunské — se v průběhu 30. let dostaly do mnohem užší závislosti na bezprostředním politickém vývoji, než tomu bylo v období předcházejícím.¹ Příčiny tohoto posunu třeba hledat v růstu mezinárodního napětí, vyvolávaného agresivitou států usilujících o změnu versailleského statu quo a o likvidaci malodohodového bloku. Svůj významný podíl tu ovšem měly i proměny vnitřních hospodářských struktur jednotlivých zemí a dalekosáhlé změny ve stylu a metodách mezinárodního obchodu, vyvolané světovou hospodářskou krizí. Výkladem vývoje bilaterálních hospodářských vztahů československo-rumunských chceme přispět novým hlediskem ke zkoumání komplexní problematiky malodohodového společenství ve 30. letech.²

¹ Tímto obdobím se zabývá studie týchž autorů *Československo-rumunské hospodářské vztahy po první světové válce do vypuknutí krize 1929*, Časopis Matice moravské 1983, č. 3—4, v tisku. Autoři v ní formulovali komplex problémů hospodářských vztahů ČR a Rumunska pro celé meziválečné období a podali výklad o jejich konkrétním průběhu.

² Dějiny československo-rumunských hospodářských vztahů ve 30. letech zatím nejsou zpracovány. Některé jejich stránky a problémy se objevují na okraji prací, jejichž těžiště leží jinde. Např. některé peripetie čs. zbrojních dodávek jsou vylíčeny v monografii O. Fraňka, *Zbraně pro celý svět. (Zahraniční obchody se zbraněmi a municí koncernu brněnské Zbrojovky mezi dvěma válkami.)*, 2. díl *Dějin koncernu brněnské Zbrojovky*, Brno 1970 a v práci V. Jiří a A. Vaňka, *Škodovy závody 1918—1938. Příspěvek k dějinám Závodů V. I. Lenina v Plzni*, Praha 1962. Jednotlivým aspektem této problematiky se zabývá Z. Sládek, *Aféra Seletzky*, Slovanský přehled 49, 1963, 81—83. Vojensko-strategické a zbrojní problémy čs.-rumunských vztahů v předvečer a během mnichovské krize jsou vyloženy jednak v monografii V. Krále, *Spojenectví československo-sovětské v evropské politice 1935—1939*, Praha 1970, jednak ve studii M. Tejchmana, *Československo a Rumunsko r. 1938 a Malá dohoda*, Slovanské štúdie 12, 1971, s. 86—111.

Čs.-rumunské vztahy jsou v rámci všeobecného výkladu o malodohodové hospodářské spolupráci vylíčeny v jedné z kapitol práce R. Olšovského, *Světový obchod a Československo 1918—1938*, Praha 1961. Problematika malodohodových hospodářských styků v době utváření malodohodového bloku je vyložena ve studii Z. Sládky, *Hospodářská Malá dohoda a agrární blok zemí střední a jihovýchodní*

Model bezprostředně poválečných hospodářských vztahů mezi Československou republikou a Rumunským královstvím lze cum grano salis převést na jednoduchou šablonu vztahu průmyslového státu a typicky agrární země, jejichž prosperita je prvořadě závislá na odbytu průmyslového zboží či zemědělských výrobků. Během dvacátých let však v obou zemích postupně nabyla na hospodářském a posléze i politickém významu dvě výrobní odvětví tou měrou, že dokázala přimět stát k intervencionistické politice na ochranu svých zájmů—československé zemědělství a rumunský průmysl. Pronikavě změnily strukturu výměny zboží a ovlivnily hospodářské vztahy mezi oběma zeměmi jako celek. Dosavadní forma obchodněpolitických vztahů, vycházející z mezinárodní povahy světového obchodu a opřená o dlouhodobé obchodní smlouvy s doložkou nejvyšších výhod, doplňované tarifními ujednánými, ztrácela zvláště v Evropě na významu a stát vstoupil do mezinárodního hospodářského dění jako činitel sjednávající místo rámcových podmínek přímo konkrétní obchodní a platební dohody. K jejich zabezpečení reguluje mezinárodní obchod novými a často velmi účinnými formami jako je kontrola dovozu a vývozu, různé přemie a preference vyplácené na podporu vývozu, daňový a poplatkový systém ztěžující či ulehčující dovoz a vývoz apod. Všechny tyto faktory se uplatnily v československo-rumunských ekonomických vztazích a podstatně proměnily jejich celkový obraz³ Československo-rumunská obchodní smlouva z 27. června 1930 a dohoda o zbrojních dodávkách do Rumunska, události úzce spolu související, s prehistorií hluboko v předchozím období, byly charakteristickým předznamenáním dalšího vývoje.

Obchodní dohody nemohly odstranit rozdíly v koncepcích hospodářské politiky. Československo mělo jako průmyslový stát zájem na dosavadním kursu volného mezinárodního obchodu, zatímco Rumunsko prosazovalo mezinárodní systém preferencí, jež by evropské průmyslové státy měly poskytovat zemím agrárním. Rumunští vládní činitelé patřili mezi iniciátory tzv. agrárního bloku, na němž československé vládní a hospodářské kruhy participovaly se značnou dávkou sebezapření, neboť impli-

Evropy 1930—1931, Slovanský přehled 65, 1979, č. 3, s. 219—232. Hospodářská problematika malodohodové součinnosti v souvislosti s plánem A. Tardieua je vyložena v několika pracích L. Deáka a V. Bystrického, např. *Evropa na prelome. Diplomatické a politické vztahy v rokoch 1932—1933*, Bratislava 1973, dále např. ve studii M. Romportlové a Z. Sládky, *Integrační stredoevropský plán A. Tardieua a československá a maďarská politika*, SPFFBU, C 25/26, 1978—1979, s. 71—99. O hospodářských aspektech malodohodového Organizačního paktu se zmiňuje ve své studii V. Bystrický, *Pokus o upevnenie politickej a hospodárskej spolupráce Malej dohody (1933)*, Slovanské štúdie 18, 1977, s. 145—177. Peripetie malodohodových hospodářských jednání ve druhé polovině 30. let jsou vylíčeny v monografiích R. Kvačka, *Nad Evropou zataženo. Československo a Evropa 1933—1937*, Praha 1966.

³ Ze zahraniční literatury upozorňujeme zejména na studii G. Reicherta, *Das Scheitern der Kleinen Entente. Internationale Beziehungen im Donauraum von 1933 bis 1938*, Veröffentlichungen des Bundesdeutschen Archives, München 1971, a na monografii Ž. Avramovského, *Balkanske zemlje i velike sile 1935—1937*, Beograd 1968.

³ Obdobní vlivy působily i na vývoj vztahů čs.-maďarských a to způsobem v mnoha rysech srovnatelným. Srv. serii studií M. Romportlové a Z. Sládky na téma obchodně politických vztahů ČSR a Maďarska v meziválečném období, viz pozn. 55a.

koval vznik nové konfigurace střední a jihovýchodní Evropy, jež by byla bývala mohla oslabit, ne-li podkopat postavení Malé Dohody.⁴

Kompromis, obsažený nakonec v komplexu dohod z června 1930, eliminoval preferenční klausule z obchodní smlouvy a prosadil vedle dílčích celně tarifních požadavků i uznání nových československých zemědělských cel, zároveň však akceptoval rumunské celně tarifní požadavky a závazek k odběru značného množství rumunských zemědělských výrobků (obilních, živočišných a tabáku).

Kromě podpisu obchodní smlouvy byly uzavřeny další obchodně politické dohody, jejichž posláním byla likvidace majetkových problémů, spojených ještě s parcelací Rakouska-Uherska, a vytyčení československo-rumunských hranic.⁵ O uzavření zbrojních kontraktů se jednalo již v předchozích letech. V březnu 1930 podepsala rumunská vláda objednávku na dělostřelecký materiál⁶ a po červenci 1930 objednávku na pěchotní výzbroj (kulometry, pušky a střelivo).⁷ Získání zakázky bylo úspěchem československých zbrojovek, podporovaných československými vojenskými kruhy pod heslem unifikace malodohodové výzbroje. Podíl na tomto vítězství v nelitostné soutěži s anglickou firmou Vickers, francouzským Schneiderem a domácím zbrojním koncernem Melaxa měl mj. i závazek k odběru značného množství rumunských zemědělských výrobků, slib účasti CSR na připravované mezinárodní půjčce Rumunsku, jakož i velkorysé vyplácení „kalorií“, jak je organizoval zástupce Škodovky v Rumunsku Seletzky. (Jeho nediskretnost vyvolala skandál, na který dopltil v r. 1933 zatčením.) Údaje o celkové výši rumunské objednávky se liší. Dokumenty hovoří v r. 1930 o 3,3 mld. lei, v r. 1933 o 5 mld. lei.⁸ Průběh jednání nepostrádal na dramatickosti. Rumunská strana se k udělení zakázky rozhodla pod vlivem patrně inspirovaných zpráv o nebezpečí hrozícím rumunské východní hranici. Žádala, aby 2/3 objednávky pěchotních zbraní byly vyrobeny v rumunských zbrojovkách. Brněnská Zbrojovka tento požadavek zprvu odmítala, posléze však se společně se Škodovými závody rozhodla pro převzetí třetinové účasti na rumunském zbrojním podniku v Cogiru.⁹

Daleko větší znepokojení československé politiky než spory o charakter obchodní smlouvy s Rumunskem vyvolala reakce Bukurešti na pokus o zřízení celní unie německo-rakouské v březnu 1931. Malodohodový partneři akceptovali totiž odmítavý postoj ČSR až po velkém váhání. Československý vyslanec v Bukurešti hlásil, že někteří ministři „... posuzují věc pouze z nízkého hospodářského hlediska a div že ji (tj. unii, pozn. aut.) nevitají v naději, že preferencemi zajistí si Rumunsko odbyt sklizně a že dosavadní odpůrci preferencí v Evropě budou povolnější“. K tomuto stanovisku se přikláněl i rumunský král.¹⁰ Naděje, vkládaná do rozvoje

⁴ Srv. Z. Sládek, *Hospodářská Malá dohoda*...

⁵ *Sbírka zákonů a nařízení RČS* (dále jen SZN), 1936, č. 93–97.

⁶ Podnikový archiv (dále jen PA) Škodovy závody Praha, Rumunsko 1927–1935. Zvláštní kontrakty.

⁷ O. Franěk, *Zbraně*..., 33.

⁸ Archiv federálního ministerstva zahraničních věcí ČSSR Praha (dále jen AFMZV), Politické zprávy (dále jen PZ), Bukurešť 1930, č. 195, 14. Tamtéž, 1933, č. 79.

⁹ Z. Sládek, *Aféra Seletzky*...

¹⁰ AFMZV PZ Bukurešť 1931, č. 47.

rumunsko-německých vztahů se stala trvalým komponentem rumunské politiky, zdrženlivé vůči všem následujícím pokusům o integraci států střední a jihovýchodní Evropy, jež měly vytvořit protiváhu německé expanze na východ a jihovýchod.

Proto zůstaly rumunské vládnoucí kruhy chladné k plánu E. Beneše, který na jaře 1931 navrhl zintenzívnění hospodářských styků mezi státy střední a jihovýchodní Evropy. Modifikovaná redakce těchto projektů v podobě tzv. konstruktivního plánu François-Ponceta pak zapadla pro nezájem velmocí o účinnou pomoc zemím této části Evropy.¹¹

Nepoměrně větší váhu měl v rumunské politice faktický chod hospodářských styků a proto citlivě reagovaly na potíže při vývozu agrárních produktů do ČSR na podzim 1931. Československý stát tehdy pod nátlakem agrárníků odmítl povolit dovoz v rozsahu partnerem požadovaném a orgány dovozní kontroly zadržely rumunskou pšenici ve vagónech na hranicích a v nákladních člunech v Bratislavě. Rumunské protestní nóty byly odmítány poukazem na pasívní špičku bilance, kterou ČSR platí v devizách; výhrůžky omezením dovozu československého zboží měly za následek kompromis. Značné množství pšenice bylo přijato, ale Bukurešť posléze přistoupila na princip kontroly dovozu rumunského obilí do ČSR a dala tak de facto souhlas ke změně dodatků k obchodní smlouvě z roku 1930, o nichž byla řeč dříve.¹²

Zároveň s poklesem dovozu obilí upadal v důsledku protekcionistických postojů čs. agrárních kruhů i dovoz rumunských živočišných výrobků, sjednávány zástupci živočišných syndikátů obou zemí. Syndikátní příplatky na dovoz prasat, vajec a dalších výrobků a zvláště pak zvýšení dovozních cel představovaly stále vyšší bariéru.

V rumunském vývozu kleslo Československo na 8. místo a v rumunském dovozu na 4. místo. I při drastickém snížení dovozu rumunských zemědělských výrobků do ČSR bylo Československo jejich největším odběratelem, i ve srovnání s Německem, v důsledku ovšem maďarsko-československé celní války, vypuknuvší koncem r. 1930.

Úpadek obchodu mezi oběma zeměmi na počátku 30. let prezentuje kromě údajů v příloze i následující tabulka.¹³

Obchodní obrat mezi ČSR a Rumunskem v l. 1929—1934 (v ‰ k r. 1929)

Rok	1929	1932	1933	1934
Index	100	51	32	37

Vliv postupující krize se výrazně projevil i v oblasti finanční a ve vzájemných platebních vztazích. Rumunská finanční situace byla na počátku 30. let relativně příznivá vzhledem k půjčce z r. 1931, na níž se podílely i československé banky. Naléhal na ně tehdy E. Beneš, opět sám pod ná-

¹¹ Srv. M. Romportlová, Z. Sládek, *Integrační středoevropský plán...*

¹² AFMZV, IV. sekce, krab. č. 103, čj. 134065; zpráva ze 7. 11. 31.

¹³ Sestaveno podle ročenek *Zahraniční obchod Republiky československé*, Praha 1930—1935.

tlakem rumunských vládních činitelů, připomínajících podmínky velké zbrojní objednávky.¹⁴ Neopomenul ovšem rumunským partnerům vytknout, že se omezují na politické intervence, místo aby jednali s československými bankami přímo.¹⁵ Ty posléze upsaly 1,4 mil. dolarů, tj. 35 mil. francouzských franků. Na organizaci československé účasti se vydatnou měrou podílela filiálka pražské Anglo-Pragobanky v Bukurešti, která byla založena r. 1930 a byla pověřována významnými transakcemi při finančních operacích mezi oběma zeměmi.¹⁶ Jednání o půjčku bylo dokončeno 10. března 1931. Pomohla rumunskému hospodářství pouze na krátkou dobu. Již koncem téhož roku byla Praha informována, že rumunská vláda nezařadila do rozpočtu splátky na zbrojní dodávky. Škodovka a Zbrojovka zadržely dodávky vyrobeného zboží¹⁷ a pokusy o kompromis skončily neúspěchem. Československé vyslanectví posílalo do Prahy varovné zprávy, aby se Rumunsko nic nepůjčovalo, protože stojí na pokraji bankrotu. Dne 18. 5. 1932 tam byla zavedena kontrola hospodaření s devizami a v červenci 1932 zastavila rumunská vláda placení všech svých zahraničních závazků. Oficiální moratorium bylo vyhlášeno v srpnu 1933.

Platební vztahy mezi ČSR a Rumunskem, dotud založené na volném devizovém styku, byly v červnu 1932 fakticky převedeny na clearing. V Rumunsku zamrzly čs. pohledávky za běžný obchod ve výši cca 150 mil. lei, dále pak čs. podíl na půjčce z r. 1932 a na půjčkách předchozích a starší pohledávky některých podniků (např. fy. Ringhoffer). Velké ztráty utrpěla Legiobanka, která spolupracovala s četnými rumunskými bankami a jejich filiálkami a rumunskými spořitelny. Za velké ztráty byl činěn zodpovědným vrchní ředitel Fr. Šíp, který se posléze vzdal úřadu.¹⁸

Představitelé Národní banky odhadovali, že v r. 1933 činí splatné čs. pohledávky 600 mil. lei, kromě finančních i ty, které vyplývaly z čs. účasti na rumunském průmyslu. Škodovy závody měly podíl na zbrojovce v Cugiru a na několika uhelných a rudných dolech, Spolek pro chemickou výrobu v Ústí n. L. se podílel na provozu koncernu Mărășești A. G., z koncernu Živnostenské banky měla v Rumunsku dále účasti firma Thonet, Mautner a Scheller.

Pohledávky československých věřitelů byly předmětem mezistátního jednání, jehož výsledky byly kodifikovány v r. 1935.¹⁹ V tu dobu kritická situace v čs.-rumunských ekonomických vztazích byla ještě zostřená zmíněnou aférou Seletzkého, jež rozbouřila po jeho obvinění z machinací rumunskou vnitropolitickou hladinu.

Československé vládní kruhy v čele s ministrem zahraničí usilovně hledaly východisko z komplikované politické situace i z těžkostí, vyvolaných ekonomickými rozpory uvnitř malodohodového bloku. V únoru 1933 byl uzavřen tzv. Organizační pakt, který měl vést ke zlepšení i na hospodářském poli.²⁰ Perspektiva malodohodové hospodářské spolupráce zahrno-

¹⁴ AFMZV, PZ Bukurešť 1931, č. 9.

¹⁵ Tamtéž, telegramy odeslané 1931, č. 28–31, 6. 2. 1935.

¹⁶ Tamtéž, IV. sekce, krab. č. 741, řj. 86793; zpráva z 20. 6. 35.

¹⁷ Tamtéž, krab. č. 376, sl. 2, řj. 5282.

¹⁸ Archiv Státní banky československé (dále jen ASB), BČL — S I/c, záznam z 8. 1. 1934.

¹⁹ O provedení dlužního narovnání s Rumunskem viz SZN 99/1935.

²⁰ V. Bystrický, *Pokus...*

vala málo reálnou vidinu integrovaného hospodářství všech tří států. Zlepšení se bezprostředně očekávalo nakonec i od preferencí, pokud mělo jít o momentální situaci.

Osud nové koncepce naznačila bezvýsledná jednání o krátkodobou obchodní a platební dohodu mezi ČSR a Rumunskem v říjnu 1933. Platební dohoda měla zajistit výměnu čs. průmyslových výrobků a rumunské zemědělské v poměru 100 : 125. Ústupky vůči dovozu rumunských agrárních produktů byly dojednány díky momentálnímu blahovlnnému postoji jednoho z čelných agrárních vůdců M. Hodži.²¹ Dohoda ztroskotala na neshodě v cenových otázkách a její osud nebyl zrovna příznivým omen pro činnost Hospodářské rady Malé dohody, ustavené na základě Organizačního paktu, jež měla vytvářet uspokojivou materiální základnu pro politickou soudržnost malodohodového bloku.

Činnost Hospodářské rady byla slavnostně zahájena v lednu 1934. Rozsáhlý program spolupráce se neomezoval jen na výměnu zboží, nýbrž zahrnoval kooperaci v oblasti dopravní, komunikační, obchodně organizační, právní, finanční, normalizační, unifikační a řečeno dnešním termínem vědeckotechnická spolupráce v zemědělství.²² Přes rozsáhlost projektů byl nejdůležitějším výsledkem tohoto zasedání protokol o výměně zboží mezi ČSR a jejími partnery. Rumunský vývoz do ČSR byl odhadnut na 238,9 miliónů Kč, čs. vývoz do Rumunska na 191,1 mil. Kč. Rozdíl těchto položek měl vyrovnat československé aktivní saldo.²³

ČSR importovala především pšenici, kukuřici, vepře, sádlo, slaninu a naftu. Tajným dopisem ministra zahraničí rumunskému zástupci v hospodářské radě se zavázala vyplácet preference za pšenici a vepře, jež se měly platit i v případě, že by se rumunská pšenice prodala ještě do třetí země.²⁴

Z celkového programu schváleného na zahajovací konferenci hospodářské rady Malé dohody se uskutečnily nejdříve úmluvy upravující právní otázky vzájemného styku — v červenci 1934 byla uzavřena dohoda o zdanění, vymáhání daní a o právní pomoci. Spolu s úmluvami z r. 1930 byly ratifikovány v roce 1936.²⁵

V listopadu 1934 byla uzavřena čs.-rumunská dohoda o letecké dopravě.²⁶ Přípravovala se spolupráce i v dopravě podunajské, ale tento pokus ztroskotal, neboť Rumunsko odmítlo ratifikovat sjednanou dohodu o tarifní unii a o racionálním využití plavebního parku. Přesto bylo dosaženo jakéhosi pokroku při racionalizaci plavby a kvótování nákladů, v r. 1938 byl dokonce zřízen sekretariát malodohodových plaveb, ale mnichovské události zastavily další vývoj.

Ještě v dubnu 1934 se podařilo překlenout rozpory mezi čs. zbrojovkami

²¹ AFMZV, IV. sekce, krab. č. 1031, sl. 3, čj. 118932; záznam ze 17. 10. 1933.

²² Tamtéž, krab. č. 448, sl. 5, HMD — VII.

²³ Protocole concernant les échanges commerciaux entre le Tchécoslovaquie et la Roumanie pour l'année 1934, AFMZV IV. sekce, krab. č. 1032, sl. 1.

²⁴ Tamtéž, sl. 1, výměna dopisů mezi čsl. zástupcem J. Friedmannem a vedoucím rumunské delegace Teodoreskem. Nedatováno. Preference na pšenici činily 18 Kč za 100 kg a preference na vepře 60 Kč.

²⁵ SZN 1936, č. 98—100.

²⁶ AFMZV, IV. sekce, krab. č. 1032, sl. 10, čj. 20548.

a rumunským státem dohodou o dodávce zbraní od brněnské Zbrojovky. Spor mezi Škodovými závody a Malaxovým zbrojním koncernem, jehož postoj závisel na stanovisku anglické firmy Vickers, zůstal zatím otevřený.²⁷ Rumunsko nemělo na placení zbrojních dodávek devizy a nabízelo jako protihodnotu naftu, ale ministerstvo zahraničí ČSR by nerado bylo omezovalo její dovoz z jiných zemí, zvláště ze SSSR.²⁸ Dohodou v této otázce byl nakonec urovnán spor se Zbrojovkou,²⁹ celková dohoda však uzavřena nebyla.

Škodovy závody předložily jménem čs. zbrojovek na přelomu roku 1934 až 1935 návrh, který byl podkladem pro smlouvu podepsanou 7. února 1935,³⁰ připravenou za návštěvy rumunského ministra financí Slaveska v Praze. Čs. dodávky byly oceněny na 2,5 mld. lei (přes 600 mil. Kčs). Oproti původně požadované ceně bylo sleveno 15 %. Komplikace při této příležitosti vyvolávala rumunská liberální opozice a nabídky polské konkurence. Definitivní kontrakt, tzv. smlouva Loevenstein-Tatarescu, byl podepsán 25. 4. 1935 a kontrakt se Zbrojovkou 26. 4. 1935.³¹ Finanční podmínky této transakce byly sjednány v protokolu ministrů financí K. Trapla a V. Antoneska dne 26. 4. 1935.³² Úhrnná cena čs. dodávek byla stanovena na 816 mil. Kč a měla být zaplacená v letech 1935—1942 dodávkami rumunských zemědělských výrobků a nafty, preferencemi na rumunské zemědělské výrobky a clearingovými pohledávkami Rumunska ve třetích zemích. Součástí dohody byl závazek čs. zbrojovek zrekonstruovat podnik v Cugiru, Zbrojovka se ještě podílela i na budování zbrojního závodu v Brašově.³³

Ani zřízení hospodářské rady Malé dohody, ani zbrojní kontrakty nedokázaly způsobit radikální obrat v hospodářských stycích, které i nadále trpěly dvěma základními neduhy — hospodářskou krizí a vystupňovaným protekcionismem. Devalvace Kč, provedená v únoru 1934, vyvolala ostrou odezvu z rumunské strany,³⁴ stejně jako obavy čs. exportérů.³⁵ Čs. obchodní saldo vzrostlo a jeho likvidace se při rumunských ochranných opatřeních stala neobyčejně komplikovanou a dlouhodobou záležitostí. Výchozí diskonto se hledalo v trojstranných clearingových transakcích a podpoře soukromých kompenzací podle dohody národních bank obou zemí ze 6. 4. 1934, v níž byly tehdy upraveny i kontingenty výměny zboží.³⁶ Čs. banky dokonce odrazovaly své podniky od vývozu do Rumunska. Neúroda v této zemi snížila dovoz o $\frac{1}{5}$ a zостřila předpisy pro uvolňování zamrzlých po-

²⁷ Tamtéž, krab. č. 1032, sl. 1; záznam o zprávě bukurešťského zastupitelství z 2. 6. 1934.

²⁸ Tamtéž, čj. 73573; informace pro ministra z 11. 6. 1934.

²⁹ Tamtéž, čj. 59514; viz též O. Franěk, *Zbraně...*, 34.

³⁰ AFMZV, Telegramy došlé, 1935, č. 85; telegram vyslanectví v Bukurešti z 25. 2. 1935; viz též V. Jíša, A. Vaněk, *op. cit.*, 329.

³¹ PA Škodovy závody Praha, Rumunsko 1930—1935, Zbrojní dodávky.

³² AFMZV, IV. sekce, krab. č. 1032, sl. 1, čj. 59413; dále viz PZ Bukurešť 1935, č. 28.

³³ O. Franěk, *Zbraně...*, 37.

³⁴ AFMZV, IV. sekce, krab. č. 1031, sl. 4, čj. 37198; zpráva z Bukurešti ze dne 19. 3. 1934.

³⁵ Tamtéž, krab. č. 443, čj. 48367.

³⁶ Tamtéž, krab. č. 1032, sl. 1.

hledávek kompenzacemi.³⁷ Čs. aktivní saldo se stávalo neúnosným břemenem; platební dohoda z 19. 6. 1934 je měla zmírnit povolením úhrady zamrzlých pohledávek dodávkami nafty a odvodem ze soukromých kompenzací.³⁸

Na postupující krizi reagovaly rumunské vládní kruhy neustálými změnami obchodního režimu. Režim Manolesku-Strungy z října a listopadu usiloval o prodej části exportu do „clearingové“ ciziny za devizy. Čs. hospodářské kruhy nespokojeně poukazovaly na ztížení beztak vleklé amortizace pohledávek.³⁹ Přesto se v další platební dohodě z 6. 12. 1934 zavázaly platit $\frac{1}{4}$ dodané rumunské nafty v devizách. K likvidaci starých pohledávek mělo být použito 40 % dovozu rumunského obilí a dříví.⁴⁰

V prvním roce malodohodové ekonomické spolupráce s Rumunskem byl úpadek vzájemné výměny zboží zastaven, statistické údaje jsou ovšem zkráceny devalvací Kč. K dosavadním zamrzlým pohledávkám přibyla aktivní špička za rok 1934 ve výši 85 mil. Kč. Některé uskutečňované akce z plánu hospodářské rady (porady Národních bank, právní dohody, tarifní a unifikační jednání apod.) nebyly pro směr vývoje hospodářských styků určující, podstata spolupráce spočívala nadále ve výměně zboží.⁴¹

Jediným konkrétem, které lze označit za součást malodohodové akce, byl rostoucí podíl zbrojních dodávek do Rumunska.

Už 2. dubna 1935 byl v Bukurešti podepsán další protokol o platebním styku, od 10. června téhož roku uzpůsobený tzv. modifikovanému režimu Manoleska-Strungy. Omezil částku určenou k dovozu československých výrobků do Rumunska a sumy, určené k likvidaci čs. pohledávek. Vzápětí byl zaveden premiový režim, který preferoval vývoz ve výši 10–40 % a zatěžoval dovoz poplatky ve výši 44 % ceny dováženého zboží. Zástupce ČSR v hospodářské radě Malé dohody L. Niederle si v brožurě o Malé dohodě postěžoval: „Jenom od r. 1933 prodělala ČSR vůči Rumunsku režim kontingentní, soukromo-kompenzační, režim Manoleska-Strungy, modifikovaný režim Strungův, režim příplatkový a modifikovaný režim příplatkový se slabými a silnými devizami.“⁴² Bratislavská obchodní a živnostenská komora, referentka těchto seskupení pro Rumunsko, vypracovala zvláštní podání, v němž si stěžovala na neustálé změny rumunské obchodní politiky a doporučovala návrat ke kompenzačnímu režimu.⁴³ Spolek čs. textilních průmyslníků žádal, aby se stát postaral o uvolnění zamrzlých pohledávek, aniž by jich ovšem bylo podle rumunských návrhů použito k investicím v Rumunsku, protože nebylo záruky, že tento stát své závazky splatí.⁴⁴ Liberecká obchodní a živnostenská komora poukazovala na fakt, že užitek z obchodních styků s malodohodovým partnerem má pouze zbrojní průmysl.

Začátkem prosince 1935 byl zaveden modifikovaný premiový systém.

³⁷ *Zabrániční politika*, Praha 1934, 418.

³⁸ AFMZV, IV. sekce, krab. č. 1032, sl. 1.

³⁹ Tamtéž, krab. č. 1041, sl. 6, čj. 49165; záznam z 10. 11. 1934.

⁴⁰ Tamtéž, krab. č. 1041, čj. 157404; dále viz SZN 1934, č. 245.

⁴¹ AFMZV, IV. sekce, krab. č. 1041, sl. 6, spis čj. 47118; SZN 1935, č. 54.

⁴² L. Niederle, *Hospodářská Malá dohoda*, Praha 1935, 10.

⁴³ AFMZV, IV. sekce, krab. č. 442.

⁴⁴ Tamtéž, krab. č. 1032, sl. 2, příloha k č. 104250.

Dovozní příplatky byly zvýšeny na 55 0/0 a vývozní prémie byla stanovena na 38 0/0.⁴⁵ Rumunská obchodní politika se orientovala na země s volným devizovým hospodářstvím a usilovala o zvýšení devizových platů za naftu a z clearingů. Koncem března 1936 uzavřeli oba partneři další platební dohodu. Výše devizových plateb za naftu byla posunuta na 30 0/0 její ceny. Platební dohoda se vůbec stala velice složitým ekonomickým nástrojem. Zajišťovala úhrady pro československé zbrojní podniky a prostředky pro cestovní ruch, hradila provoz diplomatických úřadů obou zemí, objednávky rumunských naftových firem, amortizaci zamrzlých čs. pohledávek, krytí běžného obchodu i finanční pohledávky obou stran. Veškeré tyto úhrady měl zajistit obrat zboží, ovšem za existence rumunského prémiového systému, který se fakticky rovnal devalvaci rumunské měny, tudíž ve ztížených podmínkách pro čs. vývoz. Československé aktivní saldo snižovalo kurs korunových disponibilit a znevýhodňovalo rumunské dovozce.⁴⁶

Československé vládní kruhy, vědomy si nepříznivého stavu, se snažily podpořit vývozce zavedením bankovního lombardu na pohledávky v Rumunsku.⁴⁷ Rumunské úřady nebyly ochotny měnit svou politiku, ministerstvo zahraničí např. zdůraznilo, že bude nutno revidovat plán čs. exportu do Rumunska, „...jenž prý nutno přizpůsobit stále vzrůstající industrializaci země“.⁴⁸ Čs. ministerstvo obchodu vyslovilo svou obavu o budoucnost obchodních styků s Rumunskem už koncem května 1936, konstatujíc, že partner nedodržíže žádnou dohodu.⁴⁹ Nejvíce byl postižen vývoz čs. spotřebního zboží, zatímco zbrojovky se už v r. 1935 podílely na exportu ČSR do Rumunska plnou polovinou.

Mezinárodní konstelace poloviny 30. let vzbudila zdání, že jednou z cest k zajištění politické a hospodářské stability ve střední a jihovýchodní Evropě by mohlo být sblížení s tzv. římským blokem, trianglem Itálie—Rakousko—Maďarsko. Tento projekt Dunajského paktu navazoval na předchozí pokusy o středoevropskou hospodářskou spolupráci. K jeho uzavření se zdálo otevírat cestu francouzsko-italské sblížení. I když se posléze ukázal nereálným, čs. vládní orgány nespouštěly sblížení s římským blokem se zřetele. Tzv. smíšená komise hospodářské rady Malé dohody na čs. podnět doporučila jednotlivým partnerům jednat se státy římského bloku individuálně, kterážto metoda měla patrně učinit jednání přijatelným pro obě seskupení. Smíšené komisi se zdála účinným nástrojem sblížení tzv. regionální doložka, která by pro danou hospodářskou oblast omezila platnost doložky nejvyšších výhod. Šesté zasedání hospodářské Malé dohody doporučilo v říjnu 1935 smíšené komisi, aby v přípravě předloženého programu nadále pokračovala.⁵⁰

V okamžiku, kdy se po italské intervenci v Etiopii zdála být cesta k ekonomickému sblížení středoevropských států uzavřena, podnikli vedoucí českoslovenští činitelé pokus právě tento záměr realizovat. Milanu Hodžo-

⁴⁵ *Zahraniční politika*, Praha 1935, 710.

⁴⁶ AFMZV, IV. sekce, krab., č. 1032, sl. 3, čj. 72531; aide mémoires československého vyslance v Bukurešti ze dne 27. 5. 1936.

⁴⁷ Tamtéž, krab. č. 313, čj. 83588, 24. 6. 1935.

⁴⁸ Tamtéž, krab. č. 1032, sl. 5, čj. 104701.

⁴⁹ Tamtéž, čj. 70685.

⁵⁰ Tamtéž, krab. č. 447, sl. 1, M. dohoda a střední Evropa.

vi byla tato myšlenka blízká a intenzivně se jí zabýval od podzimu r. 1935. V prvních týdnech následujícího roku, když se stal ministerským předsedou a ministrem zahraničí, zahájil jednání. Setkal se s rakouským kancléřem K. Schuschniggem a v polovině února navštívil Jugoslávii. Tamější kruhy však byly krajně skeptické, maďarská vláda akci rázně odmítla. Nejaktivněji proti Hodžovu plánu vystupoval Berlín, který jej považoval za nebezpečný.⁵¹ Záměr se setkal s opozicí i u československých agrárníků, malodohodoví spojenci pak neprojevovali žádné nadšení. Jugoslávská delegace při zasedání hospodářské rady Malé dohody doporučila ve shodě s delegací rumunskou odložit problém spolupráce mezi dvěma seskupeními stranou a soustředit se na prohloubení vztahů mezi malodohodovými státy.⁵² Žádalo se rozšíření dosavadních preferencí, zrušení dovozních omezení, snížení sazeb a tarifů a převedení tajných preferencí na preference oficiální.

M. Hodža se ke svému plánu přesto ještě jednou vrátil na schůzi předsedů vlád MD v červnu 1937 v Bukurešti, kde navrhl, aby se propracoval plán sblížení MD s Rakouskem, Maďarskem a Bulharskem. S doporučením, projednat celou záležitost nejdříve s Německem a Itálií, schválila tento návrh stálá rada MD 3. 8. 1937.⁵³ Podrobnosti projektu se projednávaly na schůzce s vedoucím rumunské delegace J. Christem. Otázka malodohodové regionální doložky byla odročena stejně jako projekt celní unie a důraz měl být položen na sblížení podunajských států. Plánu se věnovala komise expertů, ale už počátkem roku 1938 dala jugoslávská vláda najevo, že nemá smyslu ve hře pokračovat.

Ani Hodžův plán neměl tedy, stejně jako projekty předchozí, podstatný vliv na malodohodovou hospodářskou součinnost. Pro partnery byla atraktivní pouze intenzifikace bilaterálních ekonomických vztahů, za kterýmžto účelem bylo založeno na podzim r. 1937 tzv. Hospodářské ústředí malodohodových států. Z jeho iniciativy byla vypracována řada expertíz. V rozboru vztahů čs.-rumunských se konstatoval růst výměny zboží, již je však nutno účinně podporovat a organizovat, aby se řada rumunských výrobků (kůže, tuk, víno, ovoce, hrozinky, ryby, rudy) přizpůsobila potřebám a požadavkům čs. trhu. Stav čs. exportu do Rumunska byl označen za neúnosný s poukazem na úspěchy konkurence zvláště německé a rakouské i na povážlivý pokles exportu běžného zboží. Znepokojivě stoupl vývoz surovin a polotovarů z ČSR.⁵⁴

Další elaborát, datovaný počátkem roku 1938, ukazuje, že se začala realizovat doporučení předešlého — československý průmysl se začal ve druhé polovině 30. let více angažovat v rumunském prostředí, sféra jeho zájmů zahrnovala zbrojní průmysl, chemii, hutě, kabely a textil. Kromě kapitálových účastí Zbrojovky, Škodových závodů, Poldiny huti a Ústec-

⁵¹ Deutsches Staatsarchiv Potsdam, AA Nr. 41003, Bl. 330–331. Dále viz R. Kvaček, *Nad Evropou* . . .

⁵² AFMZV, IV. sekce, krab. č. 447, sl. M.; informace pro ministra ze 4. 5. 1936.

⁵³ Tamtéž, krab. č. 681, sl. 1, čj. 85113; zápis Skorkovského ze 3. 6. 1938; dále viz R. Kvaček, *Nad Evropou* . . ., 369.

⁵⁴ AFMZV, IV. sekce, krab. č. 1032, sl. 1, příloha ke spisu čj. 91249, zpráva ředitele Hospodářského ústředí H. Vavrečky v souvislosti s návštěvou M. Hodží v Rumunsku.

kého chemického spolku, o nichž byla řeč již dříve, byla začátkem r. 1936 založena Akciová společnost na výrobu hospodářských strojů, na níž se vedle Rakušanů a Angličanů podílely i československé podniky Bächer a Melichar a Umrath. V Satu Mare byla založena firma Industria Textila Ardeleana za účasti Mautnerových podniků, na hutním průmyslu Rumunška se kromě Poldi podílely i Vítkovice. V r. 1937 financoval mj. ústecký Schicht nově založenou firmu Planta pro zpracování sojového oleje, čs. účast měla firma Carbon Black na výrobu sazí. Čs. hospodářské kruhy se zajímaly i o koncesi na těžbu nafty pro nově postavenou státní rafinerii v Dubové na Slovensku, ale tato akce se neuskutečnila.⁵⁵

Rostoucí účast čs. kapitálu na rumunském hospodářství se odrazila příznivě i v celkové bilanci vzájemných ekonomických vztahů. Tabulka v závěru studie ukazuje, jak se v čs. importu znovu zvyšoval podíl rumunských surovin (došlo tu k obratu, který se naprosto nepodařilo uskutečnit např. v obchodu s Maďarskem).^{55a} Navíc to byl jediný způsob, jak se pokusit o překonání ochrannářských bariér, likvidovat zamrzlé pohledávky. Rumunské úřady nepřály tomuto způsobu umořování, značná část věřitelů byla donucena použít pohledávek na investice v Rumunsku, jiné částky byly přeměněny na přímé půjčky a zbytek zmizel na černé burze s devizami. Celkový objem výměny zboží vzrostl; neutuchla ovšem snaha partnera omezit dovoz z ČSR jen na suroviny a polotovary⁵⁶ a přitom výrobky textilní, sklářské, fajansové, porcelánové, ale i některé elektrotechnické a chemické zboží, mělo malé vyhlídky na odbyt.⁵⁷

Rumunský obchodně politický systém se postupně pomalu přece jen stabilizoval. Přispěla k tomu nepochybně i jistá konsolidace poměrů na mezinárodním trhu a zájem o suroviny a potraviny, motivovaný válečnými přípravami expanzivními i obrannými. Rumunsku se podařilo způsobem ne právě nejohleduplnějším vyrovnat nebo konsolidovat své zahraniční závazky, jeho vývoz byl intenzivně podporován premiovým režimem a přispěl ke zvýšení cen na vnitřním trhu.⁵⁸ Ze zvýšení profitoval především domácí průmysl, chráněný vysokými cly a dalšími ochrannářskými opatřeními. Postup rumunské industrializace se projevil i v celně tarifní

⁵⁵ Československé hospodářské kruhy se zajímaly o koncesi, protože československé rafinerie přizpůsobovaly svou technologii rumunské naftě, která měla činit více než 1/2 veškerého dovozu.

^{55a} Viz serii studií M. Romportlové a Z. Sládka s problematikou československo-maďarských ekonomických vztahů: *Čs.-maďarské hospodářské styky ve 20. letech*, in: *Otázky dějin střední a východní Evropy*, Brno 1975, 307–331; *Obchodně politické vztahy a výměna zboží mezi ČSR a Maďarskem v letech 1927–1935*, SPFFBU C 21–22, 1975, 67–99; *Poznámky k čs.-maďarským obchodně politickým stykům v perspektivě narůstající evropské krize 1934–1938*, ČMM 95, 1976, č. 1–2, 67–99, aj.

⁵⁶ Vzestup obchodního obratu, který je znázorněn na tabulce I., je nutno vidět velmi kriticky vzhledem k devalvaci Kč v r. 1934 a 1936, která činila úhrnem téměř 30 %⁰, a vzhledem k devalvaci lei v r. 1935 o 27,5 %⁰. G. Reichert v citované studii na straně 132 právem poukazuje na nekritické používání statistických údajů.

⁵⁷ AFMZV, IV. sekce, krab. č. 1033, sl. 2, čj. 44956; zpráva z bukovského vyslanectví z 23. 10. 1937.

⁵⁸ Rumunský historik I. Puia ve své studii o rumunském zahraničním obchodu v l. 1932–1939 považuje premiový systém za opatření, které à la longue umožnilo ozdravit rumunské hospodářství. Studii. *Revista de istorie* 1972, č. 3, 551–552.

oblasti, když koncem r. 1937 požádala rumunská vláda o zrušení vázaných cel na některé železářské a ocelářské výrobky, které Rumunsko začalo samo vyrábět.⁵⁹ Oslabování čs. pozic na rumunském trhu přes zmíněná zlepšení obratu pokračovalo. Zatímco dříve odrazoval rumunské dovoze od nákupu československého zboží nízký kurs korunových disponibilít v důsledku značné československé clearingové špičky, v r. 1938 způsoboval tento nízký kurs odliv kapitálu z Československa. Čs. vládní úřady proto sjednaly v Bukurešti zvláštní intervenční úvěr k odčerpání této nabídky, jež podvazovala dovoz z ČSR.

Dohoda o hospodářských stycích na rok 1938 byla podepsána 21. 3. 1938. Praha se v ní snažila zajistit pravidelné čerpání dovozních povolení na čs. zboží a vyloučit libovůli rumunských úřadů při jejich vydávání. Za rumunskou naftu a její deriváty se platilo 80 % deviz z úhrnné ceny. Objednávky zbrojního materiálu rostly, ale čs. vývoz nadále pocítoval značné potíže.⁶⁰

Závěrečná fáze hospodářských vztahů mezi oběma státy byla ovlivněna napjatou mezinárodní situací. Československé vládní úřady se snažily zajistit zemi pro případ válečného konfliktu potravinami a naftou a zabezpečit dopravní spojení vzhledem k tomu, že maďarská vláda začala klást překážky dopravě po Dunaji. Koncem září 1938 byla do Bukurešti vyslána zvláštní čs. delegace, již se podařilo docílit splnění požadavků na naftu a deriváty, dále provedla mimořádné nákupy prasat, slaniny a kukuřice. K nákupu tohoto zboží poskytla rumunská vláda ČSR intervenční úvěr ve výši 100 mil. lei. Kromě toho byl dojednán další úvěr na 30 mil. lei.⁶¹

Již několikrát jsme konstatovali, že specifikum malodohodového rámce hospodářských styků ČSR s Rumunskem se projevovalo především v oblasti zbrojních dodávek. Po komplexu kontraktů z let 1934—1935 bylo v r. 1936 zahájeno nové kolo jednání, podnícené rumunským zájmem o dodávku čs. tanků. V dubnu 1936 se vyjednávalo o předběžný protokol na zakázku lehkých a středních tanků, jako obchodní partner vystupovaly Škodovy závody, ale na výrobě se měla podílet i Českomoravská-Kolben-Daněk. Objednávka zněla na 135 tanků v ceně půl miliardy lei.⁶² Třetina dodávky měla být uhrazena rumunskou naftou, další část jiným rumunským zbožím a zbytek měl být kryt obchodním úvěrem.⁶³ Součástí dohody byl závazek čs. podniků podílet se na výrobě další partie tanků v Rumunsku, na výrobě děl v Reșițe a na výrobě pěchotních zbraní v Cugiru.

Koncem roku 1936 předložila rumunská vláda další požadavky a návrhy čs. účasti při budování rumunského zbrojního průmyslu a motorizaci armády. Naše zbrojovky sice odmítly zajistit celkovou výstavbu rumunského zbrojního průmyslu, ale projevíly ochotu dodat strojní zařízení a licence. Předpokladem podobné dohody byl kompromis mezi Škodovými

⁵⁹ AFMZV, IV. sekce, krab. č. 1033, sl. 3, čj. 155085; nota rumunské legace v Praze ze 24. 11. 1937.

⁶⁰ Tamtéž, krab. č. 1032, sl. 1; důvodová zpráva z 11. 4. 1938; dále SZN 1938, č. 79.

⁶¹ Tamtéž, sl. 1, zpráva čs. delegace z Bukurešti, nedat.; ASBČS, NBC — P XIV/1, 22.

⁶² AFMZV, IV. sekce, krab. č. 1032, sl. 1, čj. 47793; záznam o zprávě bukureštského vyslanectví z 6. 4. 1936.

⁶³ Tamtéž, informace pro ministra z 4. 6. 1936; ASBČS, ŽB — Sl/6 — 1, příl. 16/36, strana 2.

závody a anglickou firmou Vickers, která si udržela značný vliv na rumunský zbrojní průmysl⁶⁴ a dále pak nenápadné ukončení Seletzkého aféry. Ačkoli československé bankovní konsorcium ani ministerstvo národní obrany nebyly rumunskými požadavky nijak nadšeny, podařilo se dospět k dohodě. Dne 20. 1. 1937 byl podepsán protokol mezi ministrem financí Kalfusem a státním podtajemníkem rumunského ministerstva zahraničí V. Baduleskem. Na dodávkách se měly podílet čs. zbrojovky (Škodovy závody, Ringhoffer, Janeček, ČKD a brněnská Zbrojovka). Dodávky měly být hrazeny rumunskými výrobky a postoupením rumunských clearingových pohledávek ve třetích zemích. Platební součást dohody byla těžkým oríškem a závisela na tom, zda bude Národní banka ochotna lombardovat pohledávky čs. firem v dostatečné výši. Tyto otázky vyvábaly během roku 1937 vážný konflikt mezi bankovním konsorciem a vedením Národní banky, který byl vyřešen ústupky Národní banky.⁶⁵

Počátkem roku 1937 vypracovalo ministerstvo zahraničních věcí elaborát o úhradě zbrojních dodávek do Rumunska. Platný systém tří protokolů se podle něj stává nepřehledný a ministerstvo financí se vyzývá, aby vypracovalo jednotný režim pro rumunské platy. Kalkulace ukázala, že zbrojní dodávky do r. 1938 budou uspokojivě kryty dodávkami rumunského zboží, čímž se ovšem na druhé straně zužoval prostor pro odbyt běžných československých výrobků v Rumunsku, jejichž podíl zatím klesl na polovinu celkového exportního objemu.

V r. 1938 začala rumunská vláda naléhat na uspišení dodávek objednaného zbrojního materiálu. Týkalo se to motorizačního materiálu, dalekohledů pro škodoväcké houfnice, houfnic ráže 150 mm, strojů pro závod v Cugiru a licence na střelivo ráže 47 mm.⁶⁶ Čs. ministerstvo zahraničí omlouvalo zpoždění dodávek finančními a technickými potížemi, ve skutečnosti však šlo o to, vyhradit většinu výroby zbrojovek vlastní armádě.

Rumunské vládní kruhy projevíly v r. 1938 zájem o další dodávky ve výši 850 mil. Kč.⁶⁷ Od Zbrojovky chtěly kulometry a pušky za 550 mil. Kč, od Škodovky těžká a protiletadlová děla za 200 mil. Kč, od ČKD tanky za 100 mil. Kč, od Tatry motorová vozidla za 70 mil. Kč. Naléhaly na předání železáren Huniadoara, které byly pod čs. kontrolou.⁶⁸ V první polovině srpna přijel do Prahy zástupce rumunských zbrojovek, zvýšil požadavky na 920 mil. Kč a dalších 200 mil. žádal na pokračování stavby strategické dráhy, spojující Rumunsko s Podkarpatskou Rusí. Čs. zbrojovky zahájily o těchto požadavcích jednání se svými subdodavateli a s bankami. Koncem září 1938 odjela do Bukurešti delegace, o níž byla řeč již dříve, a při této příležitosti došly na pořad i výsledky zbrojních kontraktů a jednání o nový úvěr na další objednávky ve výši 920 mil. Kč. Vývoj politických událostí však finalizaci jednání znemožnil.

Jedním z velkých projektů zbrojní a obranné spolupráce států Malé dohody byla stavba strategické dráhy, která měla spojit východní část

⁶⁴ AFMZV, IV. sekce, krab. č. 1032, sl. 1, čj. 102363; zápis o meziministerské poradě z 15. 7. 1938.

⁶⁵ AFMZV, Kabinet 1936, č. 1614; zpráva čs. vyslanectví v Bukurešti z 6. 5. 1936.

⁶⁶ AFMZV, IV. sekce, krab. č. 313, sl. 10, čj. 1872; záznam ze 4. 2. 1937.

⁶⁷ Tamtéž, krab. č. 1032, sl. 1, čj. 86717; aide-mémoire z 22. 5. 1938.

⁶⁸ AFMZV, Telegramy došlé 1938, č. 66 z 15. 7. 1938.

Podkarpatské Rusi s rumunským sedmihradským železničním systémem. Hospodářská rada Malé dohody jednala o rekonstrukci sedmihradských tratí již r. 1934.⁶⁹ Zpočátku se počítalo se stavbou trati Jacobeni—Borša, ale pak bylo rozhodnuto postavit trať Salva—Viseu.⁷⁰ ČSR poskytla Rumunsku na tento účel půjčku 95 mil. Kč.⁷¹ Osmdesát milionů bylo získáno ze zamrzlých čs. pohledávek a nezaplacených kuponů rumunských půjček, patnáct milionů mělo být uhrazeno dodávkami nafty na tzv. lázeňský účet. Finanční operace této půjčky převzala Zemská banka, která půjčku lombardovala u Národní banky československé.⁷²

Stavba této strategické dráhy se stala terčem útoků nacistického tisku, který ji líčil jako budování odrazového můstku pro vpád Rudé armády do střední Evropy. Výstavba se vlekla, v srpnu 1937 naléhal československý generální štáb na ukončení do r. 1940.⁷³ Do Rumunska byla vyslána komise, která měla prověřit pověsti o nepatřičném využití poskytnuté půjčky. Stavba byla sice zahájena, ale její dokončení nebylo v dohledu, k polovině roku 1938 byly vykoupeny pozemky, vyznačeny trasy a postaveno asi 25 km, tj. polovina plánované trasy.⁷⁴ Rumunská vláda požádala o další úvěr na dokončení trati, čs. vládní místa dala souhlas k rozšíření úvěru, který neměl překročit částku 200 mil. Kč.

Závěrem lze konstatovat, že průběh hospodářských vztahů a styků mezi ČSR a Rumunskem ve 30. letech byl silně ovlivněn jednak světovou hospodářskou krizí, jednak krizí, způsobenou intenzivní ochranářskou politikou obou států. Zatímco Československo stupňovalo ochranu zemědělské výroby, Rumunsko zvyšovalo ochranu průmyslu. Tyto tendence omezovaly prostor pro vzájemnou výměnu zboží, která se stala hlavním článkem ekonomických vztahů obou zemí.

Malodohodový rámec těchto vztahů, zdůrazněný působením hospodářské rady Malé dohody, nijak podstatně nezměnil jejich bilaterální povahu a nemohl ani zajistit realizaci integračních projektů, které se vynořily zvláště při zahájení činnosti rady. Politické a zejména vojenské aspekty malodohodové spolupráce se projeví u zbrojních dodávek do Rumunska.

Struktura výměny zboží mezi Československem a Rumunskem se ve srovnání s 20. lety měnila. V čs. vývozu klesal podíl průmyslového spotřebního zboží a stoupal podíl zbrojních materiálů. Z Rumunska dovážela ČSR stejně jako v předcházejícím období hlavně zemědělské výrobky, vzrostl podíl rumunských surovin, mezi nimi na prvním místě nafta a deriváty.

Z obchodně politického hlediska byly hospodářské styky mezi těmito dvěma státy regulovány ročními dohodami, v nichž byly určeny kontingenty jednotlivých položek, a ještě krátkodobějšími platebními dohodami, které specifikovaly finanční a obchodní vyúčtování, zajišťovaly úhrady zbrojních dodávek, zamrzlých sald apod.

⁶⁹ Tamtéž, č. 629 z 30. 7. 1938.

⁷⁰ AFMZV, IV. sekce, krab. č. 448, sl. 2; obal: III. zasedání hospodářské rady Malé dohody.

⁷¹ Tamtéž, krab. č. 313, sl. 10, čj. 18702.

⁷² Tamtéž, krab. č. 1032, sl. 1, čj. 4885; protokol Kalfus- Badulescu z 14. 7. 1936.

⁷³ ASBČS, NBC — P XX, zápis ze 24. 3. 1936.

⁷⁴ Viz V. Král, *op. cit.*, 241; R. Kvaček, *op. cit.*, 414.

Položíme-li si závěrem otázku, do jaké míry ovlivnil průběh ekonomických vztahů politický poměr československo-rumunský, lze na ni odpovědět, že ani četné potíže v hospodářské sféře nedoznaly na politické vztahy rozhodujícího vlivu. Jejich hlavním tmelem byly totiž shodné a podobné politické a vojenské zájmy a potřeby.

Příloha č. 1. Statistická tabulka I

Statistické údaje o výměně zboží mezi ČSR a Rumunskem v l. 1930—1938 (v mil. Kč.)

Rok	Obrat zboží (dovoz + + vývoz)	Dovoz		Vývoz		Bilance
		celk. částka	v % k celk. vývozu	celk. částka	v % k celk. dovozu	
1930	1.158,8	562,4	3,4	596,4	3,4	+ 34
1931	907,3	566,6	4,8	340,7	2,6	—226
1932	636,1	334,5	4,1	301,6	4,1	— 33
1933	397,9	176,4	2,9	221,5	3,7	+ 45
1934	456,3	185,7	2,9	270,6	3,7	+ 85
1935	643,3	260,1	3,9	383,2	5,2	+123
1936	741,4	361,5	4,6	379,9	4,7	+ 18
1937	1.185,5	531,8	4,8	653,7	5,4	+122
1938						
I—IX 1938	850,—	416,4	6,—	433,6	5,1	+ 17
X—XII 1938	193,5	83,8	5,6	109,7	6,4	+ 26

Sestaveno podle údajů sborníku Zahraniční obchod Republiky československé, Praha, 1930—1939.

Příloha 2. Statistická tabulka II

Struktura československého obchodu s Rumunskem v l. 1924—1937.

Struktura československého dovozu z Rumunska (v % k celkovému dovozu z Rumunska).

Rok	Zemědělské výrobky	Nerosty, suroviny	Hotové výrobky	Odpadky
1924	92,6	2,6	0,6	4,2
1929	52,1	40,2	1,9	5,8
1933	54,4	42,—	1,—	2,6
1937	55,3	44,7	—	—

Struktura československého vývozu do Rumunska (v % k celkovému vývozu do Rumunska).

Rok	Zemědělské výrobky	Nerosty, suroviny	Spotřeb. zboží*	Stroje, přístroje
1924	1,9	1,3	52,1	38,2
1929	1,9	1,4	64,3	29,7
1933	0,6	2,1	74,5	21,1
1937	0,2	2,-	33,4	58,4

Sestaveno podle údajů sborníku Zahraniční obchod Republiky československé, Praha, 1925—1938.

DIE TSCHECHOSLOWAKISCH-RUMÄNISCHE WIRTSCHAFTLICHE BEZIEHUNGEN 1930—1938

Der Verlauf der Wirtschaftsbeziehungen zwischen der ČSR und Rumänien in den 30er Jahren war stark beeinflusst einmal durch die Weltwirtschaftskrise und zum anderen durch die Krise, die durch die Schutzpolitik beider Staaten hervorgerufen wurde. Erhöhte die Tschechoslowakei den Schutz ihrer landwirtschaftlichen Produktion, so steigerte Rumänien den Schutz seiner Industrie. Diese Tendenzen begrenzten den Raum für den gegenseitigen Warenaustausch, der zum Hauptbestandteil der wirtschaftlichen Beziehungen zwischen beiden Staaten geworden war.

Der Rahmen der Kleinen Entente, in dem diese Beziehungen wirkten, war betont durch die Einrichtung des Wirtschaftsrates der Kleinen Entente, änderten im Grunde genommen aber nichts an dem bilateralen Charakter dieser Beziehungen und war nicht im stande die Realisierung von Integrationsprojekten abzusichern, die besonders nach Beginn der Tätigkeit des Rates auftauchten. Die politischen und besonders die militärischen Aspekte der Zusammenarbeit im Rahmen der Kleinen Entente äusserten sich besonders in den Waffelieferungen an Rumänien.

Die Struktur des Warenaustausches zwischen der Tschechoslowakei und Rumänien änderte sich im Vergleich zu den 20er Jahren. In der tschechoslowakischen Ausfuhr sank der Anteil der industriellen Konsumgüter, während der Anteil der Waffelieferungen stieg. Aus Rumänien führte die Tschechoslowakei wie vorher hauptsächlich landwirtschaftliche Produkte, gleichzeitig aber stieg der Anteil rumänischer Rohstoffe, unter denen rumänisches Erdöl und Derivate an erster Stelle standen.

Aus handelspolitischem Gesichtspunkt wurden die wirtschaftlichen Beziehungen zwischen der ČSR und Rumänien durch jährliche Verträge über den Warenaustausch geregelt, in denen die Kontingente der einzelnen Positionen festgelegt waren. Weiterhin gab es noch kurzzeitige Zahlungsverträge, die die finanzielle und Handelsabrechnung, die Bezahlung der Waffelieferungen und die gefrorenen Soldi spezifizierten.

Die zahlreichen Schwierigkeiten, die die Wirtschaftsbeziehungen begleiteten, hatten keinen entscheidenden Einfluss auf die politischen Beziehungen zwischen beiden Staaten. Das Hauptstimuli dieser Beziehungen zwischen beider Staaten waren nämlich gleiche oder ähnliche politische und militärische Interessen und Bedürfnisse.

* Uvedeny jsou jen některé skupiny zboží.